

cada foli no permet llegir els darrers mots de cada frase sense forçar l'obertura del volum, fet que afeixuga la lectura i resulta força empipador.

Tot plegat són minúcies perepunyetes alienes als autors, *peccata minuta* que en cap cas entorpeixen la labor excel·lent duta a terme per tots sis investigadors en una obra que freturava. No hi ha dubte que els autors han reeixit en la tasca de compendiar la seva *escience* de manera ben estructurada i amena, amb *bone eloquence* i claredat expositiva. I per acabar, vegem la continuació dels versos de la primera escriptora romànica ja citats a la capçalera, car escauen per qualificar la feina feta i celebrar la florida d'aquesta obra.

Quant uns granz biens est mult oïz
dunc a primes est il fluriz,
e quant loëz est de plusurs,
dunc ad expandues ses flurs.

(vv. 5-8)

(Quan un gran bé arriba a molta gent, / llavors és quan comença a florir, / i quan ha estat aprovat per molts, / aleshores és quan esclaten les seves flors.)

Fourteenth-Century Classicism. Petrarch and Bernat Metge

DAVID GUIXERAS

Universitat de Girona, Departament de Filologia Catalana
daguixeras@gmail.com

CABRÉ, Lluís; Alejandro COROLEU i Jill KRAYE (eds.): *Fourteenth-Century Classicism. Petrarch and Bernat Metge*, Londres-Torí: The Warburg Institute-Nino Aragno, 2012; «Warburg Institute Colloquia», 21.

El 12 de febrer del 2010 el Warburg Institute de Londres va acollir el col·loqui *Fourteenth-Century Classicism. Petrarch and Bernat Metge*. L'objectiu era analitzar-hi l'interès primerenc que l'obra de Petrarca va rebre a la Corona d'Aragó i el paper jugat per Bernat Metge en aquesta recepció. El volum que ressenyem recull les contribucions d'aquell col·loqui i hi afegeix dos articles complementaris. Els textos formen dos grups temàticament coherents: el primer bloc (Romana Brovia, Lluís Cabré, Montserrat Ferrer, Jaume Torró) estudia la disseminació de les obres de Petrarca a la Corona d'Aragó i a França; el segon (Lola Badia, Enrico Fenzi, Stefano Maria Cingolani, Roger Friedlein, Barry Taylor, Miriam Cabré-Sadurní Martí) analitza l'activitat intel·lectual i literària de Bernat Metge en relació amb les fonts petrarquesques.

La introducció, signada per Alejandro Coroleu (p. 1-14), arrenca amb una síntesi magistral de la recepció de Metge entre els historiadors de la literatura

catalana del Noucentisme a l'actualitat. Coroleu apunta tot seguit que els canals de disseminació del Petrarca llatí a la Corona d'Aragó, a finals del segle XIV, van estar íntimament connectats amb la mena de circulació que va tenir aquest corpus a França. Les contribucions de Lluís Cabré, Brovia, Torró i Ferrer, com veurem de seguida, enfilen aquesta línia de recerca amb resultats molt evidents. Coroleu dibuixa el marc cronològic de la difusió del Petrarca llatí, entre 1375 i 1435, a França i —sobretot— a la Corona d'Aragó i ressegueix de manera preliminar el camí que va menar Bernat Metge a conèixer, admirar i assimilar àmpliament l'obra de Petrarca (p. 5-13).

L'article de Romana Brovia, «Per una storia del petrarchismo latino: il caso del *De remediis utriusque fortune* in Francia (secoli XIV-XV)» (p. 15-28), analitza amb detall les formes de difusió del *De remediis* en les tres àrees o ambients que més s'hi van interessar: les cancelleries reial i pontificia (París i Avinyó), les biblioteques dels Valois i les biblioteques monàstiques i capitulars del nord. Cap de les formes de reescriptura estudiades va mantenir el procés d'argumentació, l'estructura dialògica, «il movimento del pensiero tipicamente petrarchesco che procede per approssimazioni e minime variazioni sul tema» (p. 28). Pràctiques com ara l'anotació sistemàtica, la glossa escolàstica o el centó de sentències van convertir la polifonia de les veus en un discurs unívoc, tancat.

Lluís Cabré és l'autor de «Petrarch's *Griseldis* from Philippe de Mézières to Bernat Metge» (p. 29-42), un article d'enorme interès que analitza la *Història de Valter e Griselda* no només com a traducció, sinó també com a epístola inspirada de dalt a baix en *Seniles*, xvii.3-4. Cabré demostra que la versió francesa del *Griseldis* de de Mézières, incorporada al seu compendi *Le Livre de la vertu du sacrement de mariage et du réconfort des dames mariées*, va ser l'estímul que va fer decidir Metge a adreçar l'epístola de *fide uxoria* a Isabel de Guimerà, una dona noble casada. L'article de Cabré aporta proves textuais concloents que Metge va tenir damunt de l'escriptori una còpia de la versió francesa del *Griseldis* juntament amb un manuscrit llatí de Petrarca. L'anàlisi d'aquests deutes revela el talent de Metge en percebre —i traslladar a la versió catalana— algunes novetats intel·lectuals del *Griseldis* de Petrarca i fins i tot certes subtileses estilístiques i fraseològiques del text llatí.

A l'article «Petrarch's *Africa* in the Aragonese Court: *Annibal e Escipió* by Antoni Canals» (p. 43-55), Montserrat Ferrer argumenta per què Canals es va estimar més traduir un episodi de l'*Africa* de Petrarca —coneguda segurament durant l'estada a la cort papal d'Avinyó— que no pas el fragment corresponent de la *Història de Roma* de Tit Livi —obra que va fer servir ocasionalment en el procés de traducció. Aquesta tria s'hauria degut al fet que Petrarca va ser rebut inicialment com un moralista cristià. Hi va pesar, a més, un component estilístic.

L'última contribució del primer grup d'articles, signada per Jaume Torró, és «Il *Secretum* di Petrarca e la confessione in sogno di Bernat Metge» (p. 57-68). Les circumstàncies històriques i polítiques que van envoltar la redacció de *Lo somni* i el grau de sinceritat de la conversió política i moral de Metge són, segons

Torró, objectes d'estudi pertinents, però «incentrare la interpretazione dell'opera su questi problemi ci conduce ad una dimensione extraletteraria irrisolvibile dal punto di vista letterario» (p. 59). La presència, en el fragment conservat de l'*Apologia*, del tema de la conversa amb els llibres demostra un coneixement sorprenent de Petrarca per part de Metge. Aquesta obra hauria tractat els temes dels dos primers llibres de *Lo somni*, i el procés de 1396 hauria transformat, amb l'ajut del *Secretum* de Petrarca, la conversa entre Bernat i Ramon de l'*Apologia* en el diàleg entre Bernat i el rei Joan I de *Lo somni*.

El segon grup d'articles, dedicats al rerefons intel·lectual i a la producció literària de Metge, comença amb l'aportació de Lola Badia: «*Lo somni* di Bernat Metge e coloro 'che l'anima col corpo morta fanno' (*Inferno*, X.15)» (p. 69-83). El punt de partida de Badia és l'actitud herètica de Metge en el *Llibre de Fortuna i Prudència*, divuit anys anterior a *Lo somni*. Totes dues obres tenen en comú, a banda de la inspiració en el *De consolazione Philosophia* de Boeci, l'agudesca especulativa, la capacitat provocativa i la intel·ligència literària (p. 71). Badia analitza en primer lloc la «quasi eresia» de Bernat en el *Llibre de Fortuna i Prudència* (p. 71-76) i tot seguit estudia l'evolució d'aquesta actitud herètica, deutora dels models literaris de Metge, des del vague averroisme del *Llibre* fins a l'epicureisme de *Lo somni*. A Avinyó, Metge havia entrat en contacte amb textos que, amb Petrarca al capdavant, proposaven un platonisme fàcilment interpretable des d'una òptica cristiana, superadora del coneixement basat en els sentits. Aquests elements conflueixen en el teixit dialògic de *Lo somni*. Resta obert el dubte tocant a la credibilitat del penediment de Metge, d'una banda, i a les intencions últimes de l'autor, de l'altra.

A «*Lo somni* di Bernat Metge e Petrarca: Platone e Aristotele, *opiniò* e *sciència çerta*», d'Enrico Fenzi (p. 85-108), llegim que Metge va refusar de seguir l'empremta de Petrarca en la contraposició sistemàtica dels dos filòsofs clàssics. Segons Metge, totes les qüestions teològiques, inaccessibles a la raó natural, només poden donar lloc a *opinions*. L'expressió *sciència çerta*, Metge la fa servir davant de Joan I per acceptar la immortalitat de l'ànima, sense que això comprometí el seu discurs sobre l'opinió: *sciència çerta* equival a *vera conexença* i es refereix al producte de la discussió, de la confrontació d'opinions. L'article de Fenzi intenta fer un pas més enllà per no tancar-se en la pregunta de si Metge creia o no creia: «da questo punto di vista può darsi che il discorso che cerco di fare sull'*opinione* costituisca una via di uscita, o in ogni caso arricchisca di sfumature una contrapposizione troppo rigida» (p. 108, n. 73).

Stefano Maria Cingolani signa l'article «Bernat Metge e gli *auctores*: da Cicerone a Petrarca, passando per Virgilio, Boezio e Boccaccio» (p. 109-124). Cingolani elabora una doble classificació de les fonts del diàleg. Segons la funció que tenen en el text, hi trobem cinc tipologies de fonts: erudites, psicològiques, estructurals, de referència i de pensament (p. 111-112). A partir d'una consideració estrictament històrica, les fonts es poden classificar en religioses / cristianes, modernes i clàssiques (p. 112-113). Cingolani ressegueix, amb brevetat no exempta

de rigor, el funcionament d'aquelles cinc tipologies dins el teixit textual de *Lo somni* (p. 114-123).

«Bernat Metge in the Context of Hispanic Ciceronianism» (p. 125-139), la contribució de Barry Taylor, parteix de la base que Metge és un «interesting case study» perquè la seva obra data del moment en què Ciceró «is becoming a burning topic in the Peninsula» (p. 125). L'objectiu principal de Taylor és descobrir fins a quin punt l'estil de Metge és ciceronià, aspecte poc aprofundit fins ara pels especialistes, que no han superat encara l'estudi d'Anfós Par de 1923 (p. 135). Tot i que el ciceronianisme estilístic no va quallar a la Península Ibèrica fins al segle XVI, la prosa catalana de la Cancelleria ja havia adoptat àmpliament les fórmules del *cursus* d'arrel ciceroniana, i Metge en va ser un dels millors exponents, tant a les cartes llatines com a l'obra en vernacle.

Una de les aportacions més interessants d'aquest volum és l'article de Roger Friedlein, «A Tale of Disconsolation: A Structural and Processual Reading of Bernat Metge's *Lo somni*» (p. 141-158). Després de resumir l'obra cabdal de Metge en dotze seccions, a l'apartat «another close reading» (p. 143-147), Friedlein en descabdella una lectura estructural (147-151) i una altra de processual (p. 152-158). La lectura estructural reconeix l'adscripció de cadascun dels quatre llibres de *Lo somni* a un tema concret —filosofia, teologia, poesia i experiència—, relació que ja van fer present els primers editors de l'obra, però negligeix la naturalesa híbrida de *Lo somni*, que és alhora discurs teòric i literari, perquè tracta l'obra com si fos de no ficció. La lectura processual supleix aquesta mancança perquè se centra en la narrativitat i en la seqüenciació del diàleg. Friedlein classifica en tres grups els elements que indiquen la progressió narrativa i la presència física dels parlants: indicadors de temps, de gestualitat i fragments autoreferencials. En el context de la progressió narrativa, els quatre àmbits de coneixement anteriors —filosofia, teologia, poesia i experiència— es disposen de manera clarament jeràrquica. Així, «the fiction of a disconsolation process holds a position of primary importance, and reigns over the four conflicting approaches to this world and the afterlife» (p. 157).

L'última contribució del volum, «Manuscripts and Readers of Bernat Metge» (p. 159-195), la signen Miriam Cabré i Sadurní Martí. L'apèndix d'aquest article (p. 170-195) conté la descripció exhaustiva dels testimonis manuscrits de les obres de Metge. Abans, Cabré i Martí analitzen la tipologia de la transmissió manuscrita de l'*opus* de Metge (p. 160-164) i apleguen i interpreten tota la informació relativa als propietaris i als lectors dels manuscrits (p. 165-170). La circulació manuscrita de l'obra de Metge hauria estat prou destacada, en especial pel que fa a *Lo somni* i al *Valter e Griselda*, però escassegen les traces de la influència directa d'aquest autor en la prosa del XV. La transmissió manuscrita no presenta cap indici de ser «a corpus gathered by the author or a sponsor» (p. 168).